

PHILOTHEI MONACHI, DE VITA ET MORIBUS SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

CARMEN ENCOMIASTICON.

1292-1293 PROLOGUS

Inclita dum tenui molimur gesta susurro
 Dicere, Mæoniis emodulanda sonis :
 Quid nisi Trinacrios revocare ad littora fluctus
 Nitimur, et modicis imposuisse cadis ?
 Scilicet ipse rudes necdum formare loquelas
 Doctus, et agresti concrepuisse lyra,
 Principis ætherei titulos, qui laudibus omnem
 Excessere modum, sacraque gesta canam ?
 Quis ferat exsillii Cœdram temerasse camœna
 Acta, Sophocleo condecoranda sono ?
 Non secus ac Phœbo si persequar addere lumen,
 Hinc atque hinc sannæ rhinocerotis erunt.
 Non igitur, Bernarde, tuas mihi promere laudes
 Fas erit, et tremula concinuisse cheli.
 Candida laurigeri referant tibi carmina vates :
 Nos, inopes animum corda precesque damus.
 Talia jam positis agitaram mente tabellis,
 Arguerantque animos crimina nostra leves :
 Cum mihi blanda quietis victis subrepsit ocellis,
 Et tenuit placidus pectora lassa sopor.
 Tunc Dea, cui tellus, cœlum cui militat omne,
 Virgo mihi tales fundere visa sonos.
 Stulte, tui nobis prohibes quid carminis usum ?
 Quidve sacerdoti munera grata meo ?
 Incipe : Bernardi, si nescis, gloria nostra est ;
 Quidquid habet nostro rivus ab amne trahit.
 Hoc mihi Joannes nunquam fuit arctior ille,
 Qui datus est vitæ duxque comesque meæ.
 Ille quidem dulces mecum permansit in annos,
 Virginis intuitu colloquioque fruens :
 Hic autem cœli cum jam data sceptrâ tenerem,
 Præmeruit vultus cernere sæpe meos.
 Ille erat intacti custos mihi corporis unus,
 Hic nostri curam nominis usque gerit.
 Sed quid plura ? animis paribus mihi junctus uter-
 [que :
 Nec minus ille mihi, nec minus iste placet.
 Vixit uterque parem Veneris sine crimine vitam,
 Virginitas bini pectoris una fuit.
 His Deus æquilocas sublimi in vertice sedes
 Contulit, et lateri jussit adesse meo.
 Eia age, quosque Pater tribuit mihi laudis honores
 Sumat, et alternas detque feratque vices.
1294 Aspicias egregia quos condidit arte libellos, D
 Quo referant cantu nomen in astra meum ?
 Spiritus illa animis bene profectura malignus

A Scripta tulit, laudes quæ cecinere meas.
 Proque pio Iliadem Danaosque induxit Jesu,
 Abdideratque mei mystica dicta senis.
 Dumque homines nugas miseri sectantur inanes,
 Hæc pene in nullis scripta fuere locis.
 Non tulit hoc summi temerata potentia sceptri,
 Perfidus ut nostras hostis haberet opes.
 Ipsa etenim tacito monui spiramine quemdam,
 Qui mihi præcipuo munere vinculus erat :
 Ut pia dispersos revocaret cura libellos,
 Scriptaque sidereas quæ docuere vias ;
 Efficeretque, diæ caderent ne exesa vetusto,
 Imprimeret brevibus sculptor ut illa notis.
 Et quia tam longo fuerat vitata recessu
 Littera, judiciis tergeret ante suis.
 B Hæc ego quæ tantos illum tolerare labores,
 Hæc ego te faciles hortor inire modos.
 At metuis ne sorte rudi perarata cothurno,
 Livor edax tetrico carmina dente petat,
 Atque supercilio tua respuat orsa tumentis,
 Contendatque leves ista decere viros.
 Nec ferat Aonias monachum revocare sorores,
 Quas semel invisio jussit abire pede.
 Euge, supervacuis horum latratibus obstat
 Perpetuo vates junctus amore mihi,
 Qui ferrugineis niveos superaddit amictus ;
 Inclita Carmeli tegmina montis habens :
 Qui mea dulcisono celebravit carmine gesta,
 Stridentesque crucis Costidis ære rotas.
 C Ille dabit faciles auras, portusque secundos,
 Hoc duce Scyllæos transgrediere canes.
 Aspicias ut clara stolidos ratione retundat,
 Garrulaque opposita clauserit ora manu ?
 Hic mihi de mundi revocatus turpine plaudit,
 Atque meum dulci concinit ore decus.
 Fare, age, virtutum cumulis et laudis honore,
 Quem deceat vati præposuisse meo ?
 Nam si grandiloquo liceat conferre Maroni,
 Carmina quod paribus cantet uterque modis ;
 Hic tamen æternis tantum virtutibus illo
 Clarior est, quantum noctibus alma dies.
1295 Nam quæ dona meo potui præstare clienti,
 Quæ minus illustrem constet habere virum ?
 Quæritur eloquio quantum valet ille nitenti ?
 Talis Aristocles, Mæoniusque fuit.
 Quæritur innocua quantum probitate coruscat ?
 Ethas ardenti talis in axe fuit.

Illic docet angustum virtutis scandere culmen,
 Et celerem vitii imposuisse modum.
 Nil nisi quod rigidi possint laudare Catones,
 Nil nisi sacrato Christus in ore sonat.
 Hic mea dum celebri repetit præconia cantu,
 Mille mihi æterno junxit amore viros.
 Huic ego sideream tanto pro carmine sedem
 Constitui, et regni gaudia summa mei.
 Hunc tamen assiduo Bavius livore fatigat,
 Ingenio æquarit cœlica tecta licet.
 An tibi quem nullo decoravit schemate Christus,
 Defuerint avidi murmura torva canis?
 Celsior humanos pessundabat ille favores,
 Solaque perpetuæ præmia lucis avet.
 Illius exemplo nugas contemne loquaces,
 Namque magis virtus pressa micare solet.
 Invenies omnes florenti laude verendos
 Invidiæ facibus succubuisse viris.
 Gaude igitur tanto quod te dignamur honore,
 Ut tibi sit noster causa ruboris amor.
 Incipe jam tali ductus stratagemate, quamvis
 Vaniloquus nullam donet Apollo lyram.
 Nostra secundabit cursus Cynosura patentes,
 Ut levius cœptum perficiatur iter.
 Nulla tunc est, fateor, nulla est facundia linguae,
 Nec Deus eloquium, sed pia corda probat.
 Graminibus pecudes pascuntur, rore cicadae,
 Quadrupedum tigris sanguine, corde Deus.
 Solve igitur propero tenuem de litore cymbam :
 Deducent cursus flamina nostra tuos.
 Dixit, et aereas fuerat jam lapsa per auras,
 Cœperunt sensus cum vigilare mei.
 Grande opus aggredior, veniam date jussa sequenti:
 Cogitur invito currere musa pede.
 Quæque levi quondam latitans epigrammate lusit,
 Nunc graviore meat Calliopæa gradu.
 Non tamen acta suo digesta ex ordine dicam,
 Pauca sed e plena margine mira loquar.
 Interea nostro, Pater o venerande, labori.
 Annue, et, o sacri Doctor amoris, ades.

CAPUT PRIMUM.

*Diis Benedicti pro instauratione monasticæ religionis
 ad Deum supplicatio, et accepta a Deo promissio.*

Astra decem celeri penetrarant sæcula cursu,
 His totidemque pari lustra peracta pede,
 Ex quo lethiferi resecans contagia morbi,
 Christus ab intacta Virgine natus erat :
 Cum genus omne boni facinus, mortale fugarat,
 Fœdaque terrigenis gaudia numen erant.
 Undique livor edax, feritas, discordia, lites,
 Pestis, bella, fames, et metus hostis erat.
 Omnibus occiderat Superum reverentia terris,
 Et decus et priscae religionis amor.
 Quia etiam ruptis errabat pauper habenis,
 Sancte, per anfractus grex, Benedicte, tuus.
 Rarus et incertus monachus statione peragrans,
 Non dabat auctori debita vota suo.

PATROL. CLXXXV.

A Tunc proprias Benedictus oves miseratus, Olymp'
 Dicitur his Regem sollicitasse modis.
 Maxime Rex, parent cœlum cui terra, fretumque,
 Omnia qui nutu dasque regisque tuo :
 Aspicias ut longo probitas male frigeat ævo!
 Aspicias ut toto ferveat orbe scelus!
 Cernis ut adversis agitetur fluctibus omnis
 Religio, et nullo milite fulta cadat!
 Ille meus quondam teneris bene cultus ab annis
 Quo fugit antiquæ religionis honor?
 Quem ego tam lata moriens ditione reliqui,
 1286 Ordinis, heu! nostri dic mihi fervor ubi

[est?

Jam mea progenies tandem, nisi protinus illi
 Prospicis e summo culmine, pulsa cadit.

B Surge, age, jamque hominum sortem miseratus
 [acerbam,

Erue de tantis pignora nostra malis.
 Dixit, et ex alto totum qui temperat orbem,
 Accepit tales protinus ore sonos.
 Optime dux, vario cœlum qui milite complex,
 Qui fueras nostræ pars modo prima ratis :
 Parce pio, Benedicte, metu, nam morte tuorum
 Mœnia sunt ducibus restituenda meis.
 Mœnia quæ tantis agitata furoribus ardent,
 Mœnia quæ Petri jacta fuere manu.
 Respice quem teneris puerum mihi mater ab annis
 Obtulit, et patriam Gallica terra dedit.

C Spiritus hunc pleno radiatum pectore sanctus
 Efficiet Mosis religione parem.

Cernis ut ille meis stimulis agitatus amoris
 Jam terat assiduo limina sancta pede!
 Aspicias ut pulchro rutillet sub pectore virtus!
 Inspice venturum ut testificatur opus.

Niligenas tanto monachorum principe coetus
 Restituent septis tempora læta tuis.
 Angelicis postquam compleverit omnia turnis,
 Desieritque tuam composuisse domum :
 Tunc etiam Petri nimium jactata quiescet
 Hujus ab auspicio tuta carina Viri.
 Solus sic ingentes monachus tractabit habenas
 Orbis, et extremo jura sub axe dabit.

Quæque vides tumidis consurgere viribus arma,
 Pax erit illius conciliata fide.

D Aurea tunc placidis consurget moribus ætas,
 Et mea terrigenis gratia major erit.
 Quin etiam extremi bonitas cum tempore sæcli
 Nulla erit, et toto fugerit orbe fides :
 Aureus ecce tuo surget de vimine palmes,
 Siccaque nectareus perfluet ora liquor.
 Urbs Patavi illustres præbebit palmitis ortus,
 Hinc feret auxiliis germina læta meis.
 Ipse etiam tanto producet fenore fructus,
 Ut fateare tua non eguisse manu.

Quare age, tam clari proles ne germinis unquam
 Desiciat, nullo sollicitere metu.

Hæc ait, et summo Paracletum mittit ab axe,
 Bernardumque suo concremat igne Deus.

18

CAPUT II.

Bernardus quatuor germanis fratribus in eadem sententiam adductis, religionem ingredi statuit.

Ille Deo plenus, faciem moresque pudicos
 Induit, et mentis improba sensa fugat.
 Jamque puer tenero clauderat pectore numen,
 Et decor egregii maximus oris erat.
 Hunc qui solerti spectabat lumine, dixit :
 Et speciem, et mores virginis iste gerit.
 Candida cui roseo facies suffusa rubore,
 Et gravitas dulcis mista lepore fuit.
 Prima juvena graviolvebat seria sensu,
 Quæ solet in faciles luxuriare jocos.
 Terræ fixa acies, modici sine murmure risus,
 Ista verecundi signa pudoris erant.
 Grata quies animi fuerat, solusque peragrans
 Sæpe dabat querulo talia corde puer.
 Cur, mea mens, brevibus miserisque exercita curis,
 Excipis humanas irrequieta faces?
 Quando erit ut posita variorum mole laborum,
 Discat in auctorem vita redire suum?
 Si cupio excelsi spectare cacumina cœli,
 Deprimis innata conditione caput.

Hinc pater, hinc genitrix, atque hinc mea cura

[sodales

Distrahit, et sensus quæque favilla tuos.
 Sed Deus ipse via qua sit mihi monstrat eundum,
 Et reserat sacræ religionis iter.
 Nuper structa humilis latitat sub paupere tecto
 Sancta quidem, sed non ambitiosa domus :
1297 Cisterciæ patres habitant ea limina pauci,
 Instituunt leges qui, Benedicte, tuas.
 Hic ego cœlitibus figam mea limina regnis,
 Hæc requies nostri sola laboris erit.
 Si mihi nostra ferant peregrinos arva lapillos,
 Sitque meum toto quidquid in orbe patet ;
 His tamen æternos pudeat conferre triumphos,
 Gaudiaque extremum non habitura diem.
 Quid moror, ah! demens, vel quid data tempora

[perdo?

Plurima commissis addidit una dies.
 Talia flammato librarat pectore dicta,
 Propositique gravem fixerat inde pedem,
 Cum juvenis tenera superatus imagine fratrum,
 Flevit : Et hæc, dixit, præda petenda mihi est.
 Dixit, et in Superum germanos regna ciebat,
 Sic repetens animo gaudia nata suo
 Nuper in adversis errabam naufragus undis,
 Nunc mihi cœlestis meta reperta viæ est.
 Meta reperta mihi est, quæ cœlibis otia vitæ
 Explicat, et tutum religionis iter.
 Hanc igitur mecum celeri contendite cursu
 Arripere, et tanti lucra referre boni.
 Et Deus, et cœli nostri sunt causa laboris,
 Efficient pugnam præmia tanta levem.
 Quis furor est opibus animos servire caducis,
 Quos Deus in Superum regna beata vocat?
 Cur igitur, fratres, cur vos terrena morantur
 Hospitia? infesto solvite comæ jugo.

A Nec mora, tam facili germanos voce coegit
 Annuere, et proprios deseruisse lares.
 Tunc, modo suppressus, vicina involvere tecta
 Incipit, et lato spargitur ore focus.
 Namque pares sancta socios ut quæreret arte,
 Augeretque suo regna superna grege,
 Conspicium forma juvenem, decus omne suorum,
 Non pudit medio spargere verba foro,
 Et modo cœlestes populis memorare triumphos,
 Et modo Cerberei regna tremenda canis.
 Artifici innumeras gentes sermone trabebat,
 Sola docens summi castra sequenda Ducis.
 Illic condensas glomerabant agmina turbas,
 Quocunque optatos verterat ille pedes.
 Tunc comitum illustris numero ex agmine cœtus
 B Hæsit, et huic firmo fœdere junctus erat :
 In quodcumque velit, pedibusque animisque parat
 Deduxisse bonum religionis opus.
 Una omnes parili socios fervore voluntas
 Junxerat, immensum compuleratque gregem.
 Omnibus una domus fuerat, cibus omnibus uuus,
 Vitæque divini plena timoris erat.
 Utque petens sparsam gelidus gladiator arenam
 Apta prius vacuis ictibus arma probat :
 Sic juvenes validis monachorum tela lacerti
 Torquentes vitiis aspera bella movent.
 Sicque prius, sacras posito quam murice vestes
 Induerent, veteres deseruere vias.

CAPUT III.

C *Bernardus cum sociis amplius quam triginta in Cisterciensi cœnobio habitum induit, ibique brevi sanctitate mire proficit.*
 Jamque dies votiva aderat, qua sancta renasci
 Debuerant animo pectora juncta pari,
 Cum puer ipse, virum celebri comitante caterva,
 Sidereumque polo jam resonante melos,
 Clauditur in septis, veteremque exutus amictum
 Tegmina jam sanctæ rusticitatis habet.
 Cellula parva novæ capiebat tempora vitæ,
 Cellula judicii semper amata suis.
 Hic didicit summi penetrare cacumina cœli.
 Hic didicit culto quidquid ab ore fluit.
 Hic didicit curare novo ceromate morbos,
 Solus et exstinctam vivificare fidem.
 D Munera tanta quidem modicos bene culta per annos
 Donat amatori cella beata suo.
1298 Dicite vos avido teritis qui compita passu,
 Qualia clamoso lucra reperta foro?
 Non ille ingenium vario problemate cœpit
 Obruere, aut studiis illaqueare novis.
 Cura prior stimulos Veneris domitare furentes,
 Atque animi motus composuisse fuit.
 Cura prior tristi luerent ut crimina planctu,
 Quam caperent tumidum pectora læta sophos.
 Cura prior Superum nitida caligine pectus
 Induere, et sensus mortificare suos.
 Christum ob id tanto replevit honore Clientem.
 Sæpe ut cœlestes cerneret ille choros.
 Quid referam, quoties summi Regina theatri

Nectareos illi visa movere sonos?
Sæpe si um Virgo famulum venerata, solebat
 Visere, et ambrosias sæpe referre dapes.
 Nunc age, qualis erat meditant in pectore virtus
 Accipe, nam brevibus persequar ipse modis.
 Ante salutarem curvato poplite Christi
 Effigiem lacrymas, vota, precesquæ dabat,
 Confixasque truci spectabat vulnere plantas,
 Ossaque distinctis dinumeranda notis.
 Jamque gemens tremula fundebat voce querelas,
 Verbaque montanas apta movere feras.
 O decus, o nostri linimen, Christe, doloris!
 O mihi tam duro parta labore salus!
 Felix, si tantas in me convertere pœnas,
 Et liceat misero si mihi posse mori.
Ipse immaturos ausim decerpere fructus:
 Christe, tamen dentes obstupere tui.
 Sidera, terra, fretum, Domini miserescite vestri,
 Flete meos casus, sidera, terra, fretum.
 Talia dum memorat, Domini pendentis imago
 Solvit in amplexus brachia mota suos.
 Talis in excelso regnabat Principe virtus,
 Talis in ardenti pectore fervor erat.
Sic novus interno gaudebat nectare miles,
 Intimaque æternus strinxerat ossa calor:
 Ut mortale nihil saperet, terrenaque semper
 Dediscens, Christi raptus amore foret.
 Noctibus in lacrymas faciles solvebat ocellos,
 Et minimi durus criminis ultor erat.
Carnibus abstinuit, magnique abdomine piscis,
 Sedabatque sitim simplicis humor aquæ.
Artibus his summam virtutum venit in arcem,
 Sic peragens lætos prima juventa dies.
Vixerat hic dulces jam dudum inglorius annos,
 Tempora sed veræ plena quietis erant:
 Cum Deus ipse pio disponens omnia nutu,
 Bernardum ex humili jussit abire loco.
 Nomine Clára quidem, sed clarior omine Vallis,
 Consita vicina sub regione fuit.
Missus in hanc sacras referens Pater optimus artes,
 Condidit imperio claustra regenda suo.
Perfidus, et scelerum defessus mole suorum
 Huc veniens, posito crimine tutus erat.
Quique peregrino rutilabat murice quondam,
 Hic didicit cultu pauperiore tegi.
 Nec pudor, hic curvis agitare ligonibus arva,
 Et trahere invitos sub juga panda boves.
 Hic spes vera, fides, probitas, reverentia, cultus,
 Et decor antiquæ religionis erat.
Vestis dura, cibus tenuis, rigidique labores,
 Semper dabat exhibitis condita claustra feris.
Vix dabat assiduo defessus vomere fructum,
 Sic locus hic sterilis pauperiorque fuit.
Quæque solent miseris præstare cubilia frondes,
 Hæc etiam monachis fercula læta dabant.
Omnis odoratis populus virtutibus ibat,
 Gaudebatque levi subdere colla jugo.
 Nunc ego quæ latitans claustro miracua Sanctus
 Ediderit, populis concelebrata canam.

A Non procul inde virum nimio circumdedit æstu
 Febris, ut extremam crederet ire diem.
 Non ille Æmonio potuit medicamine morbus
 Curari, aut medica convaluisse manu.
1299 Itur ad excelsi veneratas militis ædes,
 Auxiliumque humili poscitur ore pium.
 Ille ierat, lacrymisque Deum precibusque rogarat,
 Ut celerem moriens sumeret æger opem.
 Protinus ex alto languens resiliere cubili
 Cernitur et valido quolibet, ire pede.
 Hinc Jam Bernardus toti innoscere mundo
 Cœpit, et ex illa clarior esse die.
 Undique vicinas volitabat fama per urbes,
 Miraturque novæ quisque salutis opus.
 Audiit, et læto properat Germania cursu,
B Quique colunt fines, Bœtica terra, tuos.
 Ille oculis captam matrem, nunc ille parentem
 Advehit, extremo currit ab orbe miser.
 Spirituum tetro vexatus quisque furore
 Pergit, et infesto liber ab hoste reddit.
 Loripedes etiam plures lecticæ vehebat,
 Ut pia naturæ dextra novaret opus.
 Ille crucis tantum decorabat pectora signo,
 Sic poterat placita quisque salute frui.
 Æger Apollineas doctique Machaonis artes
 Qui coleret, toto nullus in orbe fuit.
 Fanta inerat facili sermone potentia Sancto,
 Tam celeris sacro venit ab ore salus.

CAPUT IV.

C *Bernardus Innocentium pontificem maximum adversus schisma Petri Leonis egregie tuetur, eumque Sedi apostolicæ mirabiliter restituit.*
 Interea Latias gladiis stridentibus urbes
 Exagitat stygio missus ab amne furor.
 Romaque tartareis nimium vexata colubris
 FrenDET, et insana seditione furit.
 Quodque Panophai lacerabat templa Tonantis,
 Fœdifragum Petri schisma Leonis erat.
 Hic male, dum veterum titulis et laude superbit,
 Pontificis summos pugnat adire gradus.
 Cumque alius, sacro procerum dictante senatu,
 Debuerat sedem, Christe, tenere tuam:
 Ille tamen diro prosternens omnia ferro,
 Immeritum templi jus dabat omne tui.
D Jamque sacerdotes præstanti laude verendos
 Expulerat, sancta solus in Urbe potens.
 Quique Leonigenas renuerunt sumere partes,
 Proh facinus! gladio succubere truci.
 Ensibus hic tur ido bacchantibus agmine, Christi
 Viscera, Romanæ diripiuntur opes.
 Nec furor hanc belli pestem intra mœnia clausit:
 Gorgoneum toto virus in orbe fuit
 Nam qui legitimas Pastor retinebat habenas.
 Multa dabat meritis templa regenda viris.
 Perfidus at contra temeratis legibus alter
 Templa sacerdotes jussit habere suos.
 Ergo hinc Christicolæ volitabant bella per urbes,
 Dum cupit æterno quisque subesse duci.
 Sicque per ambiguas errabat cymba procellas,

Ut foret incerto jam peritura mari.
 Ipse Pater veræ fidei, pecorisque magister
 Vix poterat propria dehituisse domo.
 Quid faciat? timido repetat si remige portum,
 Certat in adversas ire magistrae aquas.
 Deserat ipse ratem mediis Palinurus in undis?
 Hoc prohibet sanctæ religionis amor.
 Sed tandem rabidi defessus Marte Leonis
 Cedit, et Etrusco vectus ab amne fugit.
 Sic tamen interea lacrymis affatur obortis,
 Quos dederat profugæ Christus inesse ratij.
 O socii adversa felices sorte futuri,
 Dummodo siderei sint rata dicta Ducis.
 Auxilium sancto, nisi sit spes victa, labori,
 Fidite, cœlesti semper ab arce venit.
 Maximus ille pater Gallorum gloria regni,
 Cujus tam toto nomen in orbe micat:
 Ille quidem lapsis poterit succurrere rebus,
 Hæc requies longis sola reperta malis.
1300 Hunc etenim virtute Virum signisque po-
 tentem
 Quis nescit facili volvere regna manu?
 Hic ego securo statuam sub sidere puppin,
 Hic poterit placido tuta latere vado.
 Nec mora, Thyrreno spumantibus æquore rostris
 Exceptit profugum Gallica terra ducem:
 Sicque peragrato Gallorum limite summus
 Candida per silvas Pastor ad antra venit.
 Occurrunt longo venientibus ordine Patres,
 Prævia Christiferæ signa fuere crucis,
 Psalentesque pio mulebant nubila cantu:
 Talis in abjecto milite pompa fuit.
 Hos Romanus eques nimium nimiumque beatos,
 Quos videt in tantâ degere pace, vocat.
 Et modo continuis celebrata silentia claustris,
 Et modo Parthenii laudat honoris opes.
 Nil ibi quod rapida cuperet novus advena mente,
 Nil nisi præcipui candor amoris erat.
 Panis, poma, nuces, hortensisque herba, legumen,
 Deliciæ adductis ista fuere viris.
 Maximus interea Christi sua fata Sacerdos
 Tam longæ causas exposuitque viæ.
 Tunc Pater ipse sui veritus mandata magistri,
 Accepit profugæ vela tuenda ratia.
 Non ego multiloquo septem tolerata per annos
 Carmine fata notans singula quæque canam.
 Nec referam longos quos pertulit ille labores,
 Dum cuperet laceram composuisse fidem.
 Summa sequar tantum celebris fastigia facti,
 Atque inerit chartis exitus ipse meis.
 Imperium tenuit Romano in culmine summum
 Lotharius tanti tempore discidii.
 Ille Virum merito sanctum celebrabat honore,
 Congaudens lateri semper adesse suo.
 Hunc adit, rogatque senex, ut fortibus armis
 Restituat patriæ sacra deosque suæ.
 Annuit, et valido glomeratis agmine turmis,
 Aggreditur sanctæ Rex pietatis iter.
 Hinc precibus meritisque Pater Bernardus opimis,

A Atque hinc Lotharii castra fuere ducis.
 Sic graditur summus Romana ad tecta Sacraos,
 Hinc atque hinc duplici tutus ab arce sedens.
 Ventum erat ad summi celeberrima templa tonantis.
 Vera loquar, facili sed graviora fide.
 Non lituos, non castra duci, non bella movere,
 Non opus ardentem consertuisse manum.
 Unius, o felix, monachi reverentia tantum
 Terruit audaces sæva per arma viros.
 Ipse autem tanti fuerat qui turbinis auctor,
 Audiit hos simili tristis ab ore sonos.
 Petre, tuam subito licuit mihi scindere vitam,
 Et Phlegetontæo præcipitare lacu:
 Tu tamen, ut gemitu veniam merearis acerbo,
 Tres tibi pro grandi munere sume dies.
 B Dicta fides sequitur: jam tertius ordine Titan.
 Fulserat, extremum clausit et ille diem.
 Protinus expassis reserantur ovilia valvis,
 Et resovant sparsos lata per arva greges.
 Quod fuerat rabidi sancitum lege Leonis,
 Dejicit hoc summa Præsul in Urbe sedens,
 Jam poterant læti tractare negotia cives,
 Et rigidam tandem vertere arator humum.
 Omnibus hic igitur placida sub pace locatis,
 Sanctus in optatos se tulit inde sinus.

CAPUT V.

Bernardus, Romana Ecclesia felici pace donata, in Galliam honorifice rediit: ibique sanctissimam Domino animam reddidit.

Prætereo eximii tacitus miracula Patris.
 C Quæ fuerint longæ tempore facta viæ.
 Felices etenim nimium, nimiumque fuere,
 Hospitio illustrem qui tenuere virum:
 Quique sacrum voluit populus retinere parentem,
 Obvius in longas ibat ab urbe vias.
1301 Gaudia quisque novo gradiens testatur am-
 ctu,
 Occurritque pio virque, puerque seni.
 Luctus abit, lætis resonat concentibus æther,
 Festaque depositis artibus hospes agit.
 Undique purpureos spargunt per compita flores,
 Et redolent sacris thura perusta focis.
 Perque vias pueri ramos stravere virentes,
 Compita subjectis tecta fuere rogis.
 D Sic quondam Selymis, inopem quem vexit asellus.
 Exceptit reducem grata caterva Deum.
 At postquam optati consedit limine tandem,
 Hospitii, plaudens undique turba ruit.
 Undique turba ruit tanto glomerata tumultu,
 Ut nequeat lassum limine ferre pedem.
 Tot quoque difficili languentia corpora morbo
 Obtulerant, facili restituenda manu.
 Ut male vel modici fuerit data copia somni,
 Nec tulerit properas mensa peracta dapes.
 Sicque peragratis Gallorum finibus, Abbas
 Contigit optato claustra beata pede.
 Tunc nemora, et patrii lapidosa cacumina montis
 Aspiceres domino plaudere cuncta suo.
 Utque solet multo non visam tempore matrem

Expetere, et plaudens basia ferre puer :
 Sic hilares viso monachi pastore resultant ;
 Oculaque alternis dantque. feruntque genis.
 Tunc, modo qui fuerat titulis super-æthera vectus,
 Cernere quem magni concupiere duces,
 Ecce virum posito spectares præseule sanctum,
 Sæcula jam manibus corripuisse sacris.
 Et quibus ipse humeris lassus consederat orbis,
 Cernitur in texto vimine ferre lutum.
 Bis centum æthereo plaudabant agmina Regi,
 Quæ bonus ex omni traxerat orbe Pater.
 Hæc fuerant tanto populis celebrata favore,
 Sic coluit sanctum virque, puerque gregem,
 Totus et ex illo resonans contenderet orbis,
 Sacratum pariter detinuisse ducem.
 Tunc Romana suo decoranda Antistite templa
 Eugenium ex humili subripuere domo.
 Tunc etiam innumeræ diversis partibus urbes
 Inde sibi sacrum constituerunt caput.
 Talibus acta viris nulla exagitantæ Charybdi,
 Sancta super tenues cymba fluebat aquas.
 Aurea jam posito currebant sæcula fastu,
 Temporaque hæc nullis nigra fuere malis
 Omnia divinas resonabant compita laudes,
 Jam dabat angelicum terra fretumque melos.
 Hæc tamen ante alias longe celeberrima valles,
 Quam coluit magni duxque paterque gregis.
 Jamque decem senos lustris properantibus annos
 Clauserat extremo curva senecta pede,
 Atque senescenti titubantia corpore membra,
 Pondere cunctivæ fracta laboris erant
 Nec tamen austeri laxavit frena senectus
 Culminis, aut celeres sistere sua rotas.
 Sed velut in viridi properabat sævius ævo,
 Ut levis ad palmæ præmia currit equus,
 Uique solet cantu modulos iterare canoro,
 Dulcius ad mortis limina ductus olor :
 Sic deditjale sonos supremo in limite dulces,
 Scriptaque decrepiti mira fuere senis.
 Nam Pater æternos senio confectus amores,
 Exposuitque sacris oscula lata modis.
 Jamque instare videns cœlestis gaudia vitæ,
 Imposuit viti languida membra thoro.
 Grex bonus ingemuit, circumfusosque jacenti,
 Talia sollicito murmure dicta dabat.
 Ergone jam miseris, Pater o venerande, nepotes,
 Fert animus medio deseruisse mari !
 Quisnam igitur tristes, vel quis solabitur ægros
 Pastor, et ætherei calcar amoris erit ?
 Quis, Pater, attonitos inopesque tnebitur agnos,
 Ne laesient avido viscera dente lupi ?
 Quis poterit miseris nodos aperire latentes
 Legis, et eloquii mystica verba sacri ?
1302 Quis tunc torpentes animos, et frigida corda,
 Curabitque levi vulnera, nostra manu ?
 Ah nimium properata tuæ cita tempora vitæ
 Ah nimium lethi fata severa tui !
 Quid juvat assiduis defessum vocibus, olim
 Clavigeram nobis consuluisse Patrem,

A Ne quis forte suo populus pro præseule nostrum
 Subriperet sancta calliditate caput :
 Invida si nostros pimum populata labores,
 Audet honoratum tollere Parca ducem ?
 Tu tamen, o facili nutu qui sidera torques,
 Necta iterum vitæ fila resecta tue :
 Ut cum fulta tuo fuerit domus ista labore,
 Lætior acceptum cernat abire patrem.
 Motus erat dictis senior, paulumque levatis
 Luminibus, tenui rettulit ista sono ;
 Jam mihi summa quies, jam præmia læta parantur,
 Duleis adest tandem funeris hora mei.
 Sed vos femineo quid funditis ore querelas ?
 Quid juvat immeritum detinuisse senem ?
 Anne prius toties dixi mea funera vobis,
 B Ne subitus nimium læderet ossa dolor ?
 Christus, Olympiaca fuero cum sede locatus,
 Auxilium nostro majus ab ore pluet.
 Nunc meus hic luteo circumdatur aggere sensus,
 Vix habet unde suas contueatur opes.
 Vos tantum superi retinentes jussa Parentis,
 Ite per arreptum religionis iter.
 Non vos blandus honor, non vos labor improbus un-
 [quam,
 Non revocet toto quidquid in orbe patet.
 Quid mihi si lituos inter facilesque choreas,
 Duxissent lætos tempora nostra dies ?
 Quid mihi præteriti prodessent gaudia fastus,
 Urgerent stygias si modo ferre faces ?
 Sed tandem tremulum vocat in sua regna clientem
 C Christus, et hinc celeri me jubet ire pede.
 Vos igitur, fratres, nati, patresque valete,
 Et mea sub memori condite dicta sinu.
 Talia vix brevibus dederat mandata loquelis,
 Saucia sollicito corda dolore levans .
 Cum niveus lacrymas inter gemitusque suorum
 Spiritus abjecto corpore celsus abit.
 Ipsa per aërios Virgo nitidissima tractus,
 Visa est cœlestes ducere læta choros :
 Purpureamque trabens animam super arce locavit
 Empyrea, lateri composuitque suo.

CAPUT VI.

Sanctus Bernardus non tantum antiquis heroibus, sed christianis quoque martyribus jure optimo præponitur.

D Hactenus excelsi mirabar Cæsaris arma,
 Cui dedit æthereum Martia Roma decus :
 Annibalisque trucem Romano in sanguine dextram,
 Et Macedum clari gesta superba ducis.
 Mirabar patria pro libertate furentes
 Scipiadas, Decios, Æmiliosque graves.
 Nec minus ingenti decoratum laude fatebar,
 Qui fortem rapido torruit igne manum.
 Cuique dedit clarum generoso ex ordine nomen:
 Africa, quo felix consule Roma fuit.
 Et qui sublicium tutatus pectore pontem,
 In Tiberis rapidas desiliit actus aquas.
 Quique Quirinalis posito modo consul aratro,
 Arma triumphato victor ab hoste tulit.

Et qui vecus equo radians fulgentibus armis,
 Se pesuit scisso præcipitare foro.
 Quique per adjunctas primævo in Marte catenas,
 Ionias Tyrio sanguine tinxit aquas.
 Illum etiam titulis rebar super æthera vectum,
 Qui tenuit Phrygios obsidione lares,
 Ilicosque inter proceres, qui Marte superbo,
 Inclytus, Æmonio tractus ab axe perit.
 Quique giganteo superavit robore monstra,
 Unde Molorchæi signa leonis habet.

1303 Hos ego credideram nimium nimiumque
 [beatos,

Qui tulerant forti nomen in astra manu.
 Hos puer egregio simplex venerabar honore,
 Cum legeret numeros prima juventa leves.
 Nunc si Bernardo veteris præconia famæ,
 Contulerimque meo fortia facta seni,
 Quæ modo Threicio fuerant celeberrima cantu,
 Visa puellari nunc mihi digna sono :
 Fama vetus taceat, cedant veterumque triumphi,
 Christigenam meritis sollicitare virum.
 His etenim fictæ fuerat virtutis imago,
 Huic arete (157) pleno pectore vera fuit.
 Hic Marti et Phœbo gelidis libamina saxis
 Obtulit, hic vero candida corda Deo.
 Illi terrificis domuerunt barbara bellis
 Mœnia, et ingenti tecta superba manu :
 Hic vada tartarei domuit Phlegetontis, et omnes
 Spirituum steterant ad data jussa chori.
 Hi varios celebri subierunt marte labores,
 Pro patria pulchrum succubuisse rati :
 Hic tulit assidua gelidos sub morte dolores,
 Discissam cupiens conciliare fidem.
 Illis falsus honos et inanis gloria famæ,
 Solus at huic Christi causa laboris amor.
 Forte triumphatis illi regionibus, ampla
 Thesaurus patriæ dona dedere suæ :
 Hic autem miseros moriens dat habere nepotes
 Munera quæ nullo sunt moritura die.
 Munera, quæ mores instauravere pudicos,
 Hæc sunt quæ sacra scripserat ille manu
 Sed quid ego Herculeas Pypgnæis carmine vires
 Assimilo, et Phario flumina parva mari?
 Optima mutato repetam præconia cantu,
 Et, Pater, exemplo te meliore canam.
 Nam tibi cur vanos ausim conferre Quirites,
 Qui major quovis martyre sanctus eras?
 Grande quidem fuerat ferro flammisque necari.
 Nec tamen æternam deseruisse fidem.
 Majus opus summo versari in culmine rerum,
 Nec tamen ulla animos ambitione premi.
 Majus opus vitæ rigidum tenuisse cacumen
 Semper, et angustum religionis iter.
 Bellaque spirituum telis agitata malignis
 Majus opus forti corde tulisse fuit.
 Fulmineos alii mirentur martyris arcus,
 Laurentique avido quos tulit ore rogos.

(157) Virtus.

(158) Hinc conjicere licet, Philotheum Brixiansem, aut certe Italum fuisse.

A Vulnere Chrysoconi jactent, Paulique catenas,
 Euphemixæque truci membra resecta manu.
 Mirenturque graves sanctorum funere pœnas,
 Bella, crucem, gladios, verbera, tela, faces :
 Solus inexhausto mirabor corde labores,
 Quos Pater æterno raptus amore tulit.
 Nam, si Christigenum cædes, tormenta, labores,
 Colligit, et fusi sanguinis omne decus ;
 Cedent cuncta oneri, quod pertulit ille, beato,
 Lapsuram cupiens sustinuisse domum.
 Namque alii lacera senserunt carne dolores,
 Hic autem medio vulnere corde tulit.
 Ergo animus quantum membris generosior ipsis,
 Martyribus tantum celsior ille fuit.

CAPUT VII.

B *Pulchra commendatio scriptorum seu librorum sancti Bernardi.*

Postquam sancta polos, cœlique decemplicis orbis
 Transcenditque novem Virgo parensque choros,
 Æthereamque potens sociis spectantibus arcem,
 Regna tenet nullo destituenda die :
 Humanis nunquam precibus nostræque salutis
 Defuit, aut luteas spernere visa domos :
 Sed potius summi moderata est Principis iras,
 Spiculaque in nostros ejaculanda lares.
 Auxilium sceleri visa est præstare nefando.
 Sæpius, atque humilès conciliasse reos.
 Illa dedit miseris veniam, totumque per orbem
 Illius ex miti depluit ore favor.

C 1304 Innumeros etiam populos vix ægra trahentes,
 Ossa fame, immodicas jussit habere dapes.

Cumque foret Latias pestis male jacta per urbes
 Curavit stygiis ulcera missa vadis.
 Illius optatos toties experta favores
 Testis adest tanti Brixia nostra (158) boni :
 Brixia, quæ quondam populis lacerata malignis
 Turgebat, medica non adeunda manu ;
 Brixia, quæ capitis medio confecta gerebat
 Ulcera, quæ subitæ causa fuere necis.
 Nunc antem Mariæ precibus adjuta triumphat,
 Et peragit lætis otia grata choris.
 Pulchraque præcipuum Mariæ testantia munus
 Tempora locat, Parii marmoris instar opus.
 Hæc et plura parens Christi sanctissima nobis

D Contulit, in miseris officiosa preces.
 Hoc tamen audenti liceat dixisse camœna,
 Atque animi sensus exseruisse mei
 Humano nunquam generi, nostroque decori
 Parthenice tantum muneris alma dedit,
 Quantum grata suo nuper cum munere nobis
 Protulit hæc brevibus scripta legenda notis.
 Protulit ipsa quidem, proprio nam Diva clienti
 Jussit, ut egregii quæreret orsa senis.
 Jussit, et ecce novum fuerant quæ sparsa per orbem
 Scripta, volens uno margine cuncta leges.
 Scripta triumphales cœli reserantia valvas,
 Scriptaque communi suscipienda manu.

Omnia namque datis ætas, sexusque libellis
 Perfruitur, Latio si tamen ore sonat.
 Quisquis ades, si forte tuæ tibi cura salutis,
 Hæc fuerint animæ grandia dona tuæ.
 Si cupis optata connubia ducere prole,
 Atque maritali tradere colla iugo :
 Hic potes egregios morum decerpere fructus
 Qui tribuant natis nomina rara tuis.
 Si tamen eloquii tantum tibi cura nitentis,
 Hic fuit eximio non Ciceronæ minor.
 Quod si forte pio iuvat indulgere labori,
 Et populos Christi iussa docere rudes :
 Hic documenta tibi varias spargenda per urbes
 Collige, quæsitus hic meliora dabit.
 Cum voluit placido demulsit pectora sensu,
 Cum voluit rigido terruit ore reos.
 Quod si cœlitibus iuvat indulgere tuendis,
 Tutius atque humili delituisse casa :
 Hic tibi præcipuo semper venerandus honore
 Auctor, et æterno dignus amore eoli,
 Hunc relegens summo lætus spatiabere cœlo,
 Et poteris stygios tristis adire lacus.
 Ante oculos nostri pinget tibi Principis ortus,
 Et pastoralis numina nata domo

A Hinc atque hinc dulci resonat modulamine Jesus,
 Et Maria illustri nomina culta sono.
 Candida tartareo statuisse ex hoste trophæa,
 Anguigerumque docet dissecuisse caput.
 Et quibus ille dolis miseros, quibus artibus alter
 Decipiât pascens sancta per arva pecus.
 Qui legit, expleri nequit, ardescitque legendo,
 Et dolet assueti cum venit hora cibi.
 Efficiunt animos aliorum scripta tumentes,
 Et nimium sparsis luxuriare comis.
 Hæc autem mundo Paracletum in pectore condent,
 Accendentque novis frigida corda focis.
 Hæc tibi marmoreo lacrymas de pectore dulces
 Elicient, animæ gaudia summa tuæ.
 Denique cuncta novi veterisque volumina sensus
 B Solus hic eximia continet arte liber.
 Hæc igitur toto, monachi, contendite cursu
 Arripere et tacito condite dicta sinu :
 Ut vos sidereum faciant conscendere cœmen,
 Cœlestesque inter regna tenere choros.
 Vos quoque, Christigenæ, genus immortale, clientes,
 Parthenicum medio figite corde senem :
 Ut cœli terræque graves eliminet iras,
 Et reseret clausi limina celsa poli.

NICOLAUS HACQUEVILLE

SACRI SENATUS PARIENSIS PRÆSES ÆQUISSIMUS,

DE LAUDIBUS S. BERNARDI, ET SITU CLARÆ-VALLIS.

1305 Abdita vallis erat, medius in montibus alto C
 Et nemore et viridi tunc adoperta rubo
 Hanc Claram-Vallem merito dixere priores,
 Mutarunt nomen, Vallis amara, tuum.
 Quem licet umbrosi circumdent undique montes,
 Nulla tamen toto clarior orbe fuit.
 Hanc Alba irriguus mediam perlabitur amnis,
 Fons tibi perpetuo munere donat aquam.
 Ad quam, dive pater, primum, Bernarde, colendam
 Mitteris : illo jam tempore tantus eras.
 Nondum difficilis juveniles liquerat annos
 Mens tamen in tenera carne senilis erat.
 Tunc fuit incultis hæc vallis consita dumis ;
 Tunc ibi non domitæ delituere feræ.
 Illo silvestres produxit tempore fructus :
 Viticolæ nulli, nullus arator erat.
 Nullæ hominum sedes, vetus hæc spelunca latronum :
 Nullus in hac poterat carpere tutus iter.
 At postquam Claram-Vallem, Bernarde, petisti,
 Et statuis sedes fratribus ipse tuis :
 Tunc subito, antiquam mutarunt omnia formam,
 Aspera quæ fuerant, fertiliora facis.
 Vallis et in medio cellas, Christique dicatam
 Ecclesiam, adductis fratribus ædificas.
 Iustris angelicam hos in terris ducere vitam,

Psallere divinas nocte dieque preces.
 Protinus immensum discurrit fama per orbem,
 Bernardusque pater cuncta per ora volat.
 Undique concurrunt, pueri, juvenesque, senesque.
 Flectere ad imperium colla superba tuum.
 Non illos retinent matres, non mollior ætas,
 Non timet austeras alba senecta vias.
 Non illos remorantur opes, non denique vana
 Quæ venit a claro sanguine nobilitas.
 Ipseque mundanos spernens Henricus honores,
 Cujus erat frater Gallica sceptrum tenens :
 Qui licet iste foret regali sanguine cretus,
 Se tamen imperio subdidit ille tuo.
 Omnia regna tuo nutu, Bernarde, regebas :
 Tantum virtuti tunc adhibetur honos.
 D Si qua inter magnos fuerat discordia reges,
 Omnia sunt voto conciliata tuo.
 Tunc etiam insani rabies vesana Leonis
 Vexabat rapidis dentibus Ecclesiam.
 Sed tua pestiferas fregit prudentia vires,
 Et finem tantis cladibus imposuit.
 Testis Aquitanas regnans Guillelmus in urbes,
 Dum, Bernarde, tuos conciliis ante pedes.
 Tu quoque fraternas acies dispergis in orbem,
 Nullaque terra tuis fratribus absque patet.